

Prawo właściwe dla autorskoprawnej umowy licencyjnej

Katarzyna Grzybczyk

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Prawo jest na naszej stronie!

**www.profinfo.pl
www.wolterskluwer.pl**

- codzienna aktualizacja
- pełna oferta
- zapowiedzi wydawnicze
- rabat na zamówienia zbiorcze
do negocjacji
- uproszczony sposób zakupu e-mailem:
zamowienia.internet@wolterskluwer.pl

Prawo właściwe dla autorskoprawnej umowy licencyjnej

Katarzyna Grzybczyk

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2010

Stan prawny na 1 października 2009 r.

Recenzent:

Prof. dr hab. Ryszard Markiewicz

Wydawca:

Magdalena Przek

Redakcja serii:

Janusz Barta

Ryszard Markiewicz

Redaktor prowadzący:

Joanna Cybulska

Opracowanie redakcyjne:

Studio Diament

Skład, łamanie:

Studio Diament

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2010

ISBN 978-83-7601-949-9

ISSN 1897-4392

Wydane przez:

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Książek

01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a

tel. (022) 535 80 00

31-156 Kraków, ul. Zacisze 7

tel. (012) 630 46 00

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

*Moim Córkom
Julce, Marcie, Weronice,
Z miłością
Mama*

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Wprowadzenie	13
Rozdział I	
Umowy z zakresu prawa autorskiego	15
1. Umowa licencyjna na tle innych umów	15
2. Analiza umowy licencyjnej na tle prawnoporównawczym	19
3. Umowy dotyczące eksploatacji praw autorskich w prawie polskim	32
3.1. Umowy licencyjne	32
3.1.1. Pojęcie umowy licencyjnej	32
3.1.2. Rodzaje licencji	35
3.1.3. Strony umowy licencyjnej	37
3.1.4. Charakter prawny umowy licencyjnej	37
4. Umowy o przeniesienie autorskich praw majątkowych	40
4.1. Pojęcie umowy o przeniesienie autorskich praw majątkowych	40
4.2. Strony umowy	41
4.3. Treść umowy przenoszącej autorskie prawa majątkowe	41
Rozdział II	
Prawo właściwe dla zagadnień autorskoprawnych	48
1. Zasada terytorializmu praw autorskich	51
2. Zasada uniwersalizmu	56
3. Normy kolizyjne wybranych państw obcych	59
4. Regulacje konwencyjne	61
4.1. Konwencja berneńska	61
4.2. TRIPS	64
4.3. Traktat WIPO o prawie autorskim	68
5. Prawo unijne	70
6. Regulacja polska	73

Rozdział III

Statut autorskoprawny	75
1. Zagadnienia ogólne	75
2. Powstanie i wygaśnięcie prawa autorskiego	79
3. Podmiot prawa autorskiego	79
4. Treść prawa autorskiego	88
5. Zbywalność prawa autorskiego	91

Rozdział IV

Prawo właściwe dla zobowiązań wynikających z umowy licencyjnej	93
1. Wybór prawa	93
2. Prawo właściwe w braku wyboru prawa	98
2.1. Wybrane koncepcje dotyczące poszukiwania prawa właściwego	99
2.1.1. Koncepcja świadczenia charakterystycznego	99
2.1.2. Doktryna <i>proper law of the contract</i>	103
2.1.3. Zasada najbliższego związku z zobowiązaniem	103
3. Poglądy doktryny dotyczące świadczenia charakterystycznego w umowie licencyjnej	105
3.1. Stanowiska przedstawicieli doktryny zagranicznej	105
3.2. Poglądy przedstawicieli polskiej doktryny na tle ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe z 1965 r.	116
4. Normy kolizyjne wybranych ustawodawstw	118
5. Konwencja rzymska o prawie właściwym dla zobowiązań umownych	119
6. Rozporządzenie Rzym I	123

Rozdział V

Statut obligacyjny	136
1. Dojście do skutku umowy licencyjnej	138
2. Zdolność do zawarcia umowy licencyjnej	140
3. Wymagania dotyczące formy	144
4. Wady oświadczenia woli	147
5. Treść umowy licencyjnej	148
6. Wykładnia umowy	150
7. Wykonanie umowy licencyjnej	153
8. Skutki niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania z umowy licencyjnej	156
9. Wygaśnięcie stosunku licencyjnego	158

Rozdział VI

Klauzula porządku publicznego i przepisy wymuszające swoje zastosowanie w prawie autorskim	161
1. Klauzula porządku publicznego – uwagi ogólne	161
2. Klauzula porządku publicznego w konwencji rzymskiej i rozporządzeniu Rzym I	164
3. Regulacja polska	165
4. Działanie klauzuli porządku publicznego na obszarze praw autorskich	167
5. Klauzula porządku publicznego w polskim prawie autorskim	173
6. Przepisy wymuszające swoje zastosowanie	175
Zakończenie	189
Bibliografia	195

Wykaz skrótów

Akty prawne

k.c.	– ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
p.p.m.	– ustawa z dnia 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. Nr 46, poz. 290 z późn. zm.)
pr. aut.	– ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm.)
p.w.p.	– ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1117 z późn. zm.)
TWE	– Traktat z dnia 25 marca 1957 r. ustanawiający Wspólnotę Europejską (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2 z późn. zm.)

Piśmiennictwo

AIPPI	– Association Internationale pour la Protection de la Propriété Intellectuelle
ALAI	– Association Littéraire et Artistique International
Am. J. Comp. L.	– American Journal of Comparative Law
BJIL	– Brooklyn Journal of International Law
CMLR	– Common Market Law Review
EIPR	– European Intellectual Property Review
EPS	– Europejski Przegląd Sądowy
GRUR	– Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht
GRUR Int.	– Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil

IIC	– International Review of Industrial Property and Copyright Law
IIC Studies	– Studies in Industrial Property and Copyright Law
IPRax	– Praxis des Internationalen Privat und Verfahrensrecht
JDI	– Journal de Droit International
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
M. Praw.	– Monitor Prawniczy
NP	– Nowe Prawo
PiP	– Państwo i Prawo
PIPWI UJ	– Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej Uniwersytetu Jagiellońskiego
PPG	– Przegląd Prawa Gospodarczego
PPHZ	– Problemy Prawne Handlu Zagranicznego
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RabelsZ	– Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht
RCDIP	– Revue Critique de Droit International Privé
RIDA	– Revue Internationale du Droit d’Auteur
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
RTDcom	– Revue trimestrielle de droit commercial
SI	– Studia Iuridica
SIS	– Studia Iuridica Silesiana
St. Praw.	– Studia Prawnicze
SC	– Studia Cywilistyczne
UFITA	– Archiv für Urheber- und Medienrecht
ZNUJ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNUJ PIPWI	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej
ZNUJ PWiOWI	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej
ZNUŚI	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Śląskiego
ZPW	– Zeszyty Problemowe Wynalazczości

Inne

ETS	– Europejski Trybunał Sprawiedliwości
TRIPS	– Agreement on Trade – Related Aspects of Intellectual Property Rights

Wprowadzenie

Problematyka umów licencyjnych nie jest zagadnieniem całkowicie nowym na obszarze praw na dobrach niematerialnych, do niedawna jednak uwaga doktryny skierowana była głównie na licencje patentowe, licencje na korzystanie z chronionego znaku towarowego lub know-how. Licencje prawnoautorskie pozostawały w cieniu tych rozważań, zapewne dlatego, że znajomość prawa autorskiego była dość nikła, a obrót prawami autorskimi, zwłaszcza międzynarodowy, niewielki i z różnych względów utrudniony.

Jednak różne zmiany, których jesteśmy uczestnikami, tak polityczne, społeczne, ekonomiczne, jak i technologiczne, spowodowały olbrzymie zmiany w funkcjonowaniu społeczeństwa. Zmiany, które znajdują swoje odbicie także w regulacjach prawnych, w tym zwłaszcza w prawie autorskim.

Umowy licencyjne stały się podstawowym instrumentem umożliwiającym eksploatację praw autorskich, również w obrocie międzynarodowym. Wraz ze wzrostem ich roli pojawiają się także pytania i wątpliwości dotyczące miejsca autorskoprawnych umów licencyjnych w prawie prywatnym międzynarodowym.

Początkowym zamierzeniem autorki było całościowe opracowanie tematu autorskoprawnych umów licencyjnych, okazało się to jednak niemożliwe ze względu na dynamikę prawa autorskiego oraz zmiany związane z rozwojem techniki, pociągające za sobą nowe sposoby eksploatacji utworów i nowe postaci umów licencyjnych. Stąd konieczne było zawężenie opracowania i pominięcie stosunków prawnych z organizacjami zbiorowego zarządzania, a także pewne uproszczenie, polegające na skonstruowaniu ogólnego modelu umowy licencyjnej, z pominięciem jej różnych postaci. Szczególny akcent położony został na pierwotne umowy, w których licencjodawcą jest twórca.

Prezentowana książka została podzielona na sześć rozdziałów. W pierwszym omówiono umowy z zakresu prawa autorskiego – licencję i umowę o przeniesienie prawa oraz wskazano różnice między ustawodawstwami różnych państw w uregulowaniu tych dwu konstrukcji.

Rozdział drugi dotyczy poszukiwania prawa właściwego dla zagadnień autorskoprawnych. Zadanie to nie jest łatwe ze względu na dużą liczbę międzynarodowych aktów prawnych, z których jednak żaden nie reguluje wszystkich kwestii związanych z prawem autorskim, a zwłaszcza z umowami. Wielość regulacji, a także brak jednomyślności w doktrynie, raczej utrudnia niż ułatwia poszukiwanie prawa właściwego.

Trzeci rozdział poświęcony jest najważniejszym, ale też najdelikatniejszym kwestiom objętym statutem autorskoprawnym, takim jak prawo właściwe do oceny podmiotu prawa autorskiego.

W rozdziale czwartym poruszona została problematyka prawa właściwego dla zobowiązań wynikających z umowy licencyjnej. Kilka słów poświęcono wyborowi prawa, natomiast większa część dotyczy poszukiwania prawa w braku wyboru dokonanego przez strony. Jest to zagadnienie kluczowe, i sporne zarazem, dla wskazania prawa właściwego dla stosunku licencyjnego.

W rozdziale piątym omówiono niektóre zagadnienia, o których rozstrzyga statut zobowiązaniowy.

Ostatni rozdział dotyczy instytucji stosowanych w wyjątkowych, uzasadnionych sytuacjach, czyli klauzuli porządku publicznego i przepisów wymuszających swoje zastosowanie. Dotychczas ich znaczenie i zastosowanie były stosunkowo niewielkie, jednak ze względu na coraz częściej pojawiające się postulaty ochrony twórcy jako słabszej strony umowy, ich rola w przyszłości może znacznie wzrosnąć.

Rozdział I

Umowy z zakresu prawa autorskiego

1. Umowa licencyjna na tle innych umów

Specyfika dóbr intelektualnych wynikająca z ich niematerialnego charakteru znajduje również swoje odbicie w konstrukcjach prawnych dotyczących możliwości korzystania z nich i cywilnoprawnego obrotu tymi dobrami. W obowiązujących rozwiązaniach prawnych widoczna jest również próba zachowania równowagi między słusznymi interesami twórcy i osób uprawnionych z tytułu praw autorskich a interesem ogółu społeczeństwa, polegającym na jak najszerszym dostępie do utworów chronionych. Z tych względów ustawodawstwo autorskie posługuje się różnorodnymi konstrukcjami prawnymi, począwszy od określonych czynności prawnych, poprzez dozwolony użytek prywatny i publiczny, aż po *droit de suite*. Zgodnie z tytułem niniejszej książki ograniczę się jedynie do zagadnień związanych z umowami autorskimi, a zwłaszcza umową licencyjną.

Analizę umowy licencyjnej należy poprzedzić uwagami wstępnymi, dotyczącymi systematyki stosunków umownych prawa autorskiego¹. Podziału tego dokonano opierając się na kryterium podmiotowym:

- pierwotne stosunki umowne (twórca – korzystający);
- stosunki umowne w zakresie zbiorowego zarządzania (organizacja zbiorowego zarządzania – korzystający);

¹ M. Kępiński, *Umowy prawa autorskiego* (w:) J. Barta (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 13. *Prawo autorskie*, Warszawa 2003, s. 426. Por. także A. Dietz, *Le droit primaire des contrats d'auteur dans les Etats membres de la Communauté européenne. Situation législative et suggestions de réforme. Étude élaborée à la demande de la Commission des Communautés européennes. Publication de la Commission des Communautés européennes. Publication de la Commission. Études, Secteur culturel*, Munich 1981, s. 46.

- stosunki umowne między eksploatującymi prawa autorskie;
- stosunki umowne twórcy z organizacjami zbiorowego zarządzania.

Właściwe umowy autorskoprawne mieszczą się w pierwszej grupie umów – między twórcami a osobami korzystającymi z autorskich praw majątkowych. Mimo wielu cech wspólnych, łączących te stosunki umowne, pierwotne umowy z twórcą mają charakter szczególny, wynikający z dualizmu prawa autorskiego i istnienia autorskich praw osobistych, a także ze względu na ochronę twórcy jako słabszej strony umowy. Te dwie okoliczności wpływają na wykładnię konkretnych umów i rodzą określone skutki prawne, niewystępujące w pozostałych stosunkach umownych.

W polskiej ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm.) uregulowano dwie umowy – o przeniesienie autorskich praw majątkowych i o korzystanie z utworu (czyli licencję).

Pojęcie „licencja” jest wieloznaczne i ma charakter ogólny; wywodzi się z języka łacińskiego, w którym oznacza swobodę lub zezwolenie². W terminologii prawniczej licencja zazwyczaj oznacza akt zezwolenia lub upoważnienia jakiegoś podmiotu do dokonania czynności, której wykonywanie było uprzednio zakazane. Ustanowienie licencji jest równoznaczne z uchYLENIEM przez licencjodawcę zakazu podejmowania określonych działań prawnych lub psychofizycznych³. Zgodnie z inną definicją licencja dotycząca praw na dobrach niematerialnych oznacza zezwolenie podmiotu uprawnionego do korzystania z określonego dobra udzielone innej osobie

² M. Staszaków, *Prawo wynalazcze*, Warszawa 1989, s. 168 oraz *idem*, *Istota i rodzaj licencji w prawie patentowym*, ZPW 1976, nr 1–2, s. 3 i n. W dotychczasowych wypowiedziach zainteresowanie doktryny polskiej skoncentrowane było głównie na licencjach patentowych. Różnice między tymi licencjami a licencjami autorskimi są dość istotne, jednak konstrukcja pozostaje taka sama – por. na ten temat np.: M. Pazdan, *Umowy licencyjne w obrocie międzynarodowym*, Warszawa–Katowice 1976; *idem*, *Ważniejsze klauzule umowy licencyjnej w obrocie międzynarodowym*, Warszawa 1976; *idem*, *Prawo właściwe dla kontraktu licencyjnego w obrocie międzynarodowym*, Katowice 1976; *idem*, *Umowy licencyjne w obrocie pomiędzy państwami RWPG*, PPHZ 1986, t. 10; S. Sołtysiński, *Podstawowe pojęcia terminologiczne kontraktów licencyjnych*, Zeszyty Problemowe Wynalazczości 1972, z. 1; por. także C. Colombet, *Propriété littéraire et artistique*, Paris 1988; H. Dubois, *Le droit d’auteur en France*, Paris 1978; B. Edelman, *Droits d’auteur, droits voisins, droit d’auteur et marché*, Paris 1993; P.Y. Gautier, *Propriété littéraire et artistique*, Paris 1991; A. Lucas, H.J. Lucas, *Traité de propriété littéraire et artistique*, Litec 1994; A. Strovel, *Droit d’auteur et copyright. Divergences et convergences, étude de droit comparé*, Bruxelles–Paris 1993.

³ S. Sołtysiński, *Umowy licencyjne*, Katowice 1970, s. 5; B. Gawlik, M. Pazdan, *Umowy licencyjne w obrocie międzynarodowym*, Biblioteka Rzecznika Patentowego, t. VIII, Katowice 1978, s. 69; J. Błęszyński, M. Staszaków, *Prawo autorskie i wynalazcze*, Warszawa 1983, s. 48.

– licencjodawcy – do dokonywania czynności prawnych lub faktycznych, które zasadniczo przysługują licencjodawcy⁴.

Umowy licencyjne znane są na wszystkich obszarach dóbr niematerialnych, a ich przedmiotem mogą być nie tylko prawa autorskie i prawa pokrewne, ale również prawa z patentu czy prawa do znaków towarowych itp. Konstrukcja umowy licencyjnej jest we wszystkich tych przypadkach taka sama, różnice widoczne są przede wszystkim w prawach i obowiązkach stron⁵, różne mogą być także skutki prawne licencji autorskoprawnej i licencji dotyczącej praw własności przemysłowej⁶.

Ogólność regulacji prawnej dotyczącej umowy licencyjnej, w tym brak elementów przedmiotowo istotnych, a równocześnie możliwość posłużenia się tą konstrukcją przy tworzeniu konkretnych rodzajów umów powodują, że istnieje wiele sprzeczności w ocenie prawnej tej umowy. Niektórzy autorzy proponują zatem stosowanie w drodze analogii przepisów regulujących inne typy umów – najmu, dzierżawy, sprzedaży i spółki.

Podobieństwo między umową licencyjną a umową najmu i dzierżawy polega na umożliwieniu korzystania z określonego dobra niematerialnego (licencja) lub rzeczy (najem, dzierżawa). Wszystkie umowy mają charakter ciągły. Wydaje się jednak, że są to podobieństwa pozorne, ponieważ niematerialny charakter dóbr intelektualnych powoduje, iż „posiadanie” takiego dobra nie ma charakteru wyłącznego. Z tego samego dobra może korzystać równocześnie i niezależnie od siebie wiele osób, bez uszczerbku dla niego⁷.

Porównanie umowy sprzedaży z umową licencyjną jest również nie trafne – czasowy charakter tej ostatniej oraz jedynie upoważniający, a nie rozporządzający skutek prawny, uniemożliwiają analogię między tymi dwiema umowami⁸.

⁴ J. Guyenot, *Licensing et franchising*, Gazette du Palais 1976, nr 65–66, s. 4–6; por. także S. Soltyński, *Licencje na korzystanie z cudzych rozwiązań technicznych*, Warszawa 1970, s. 182; E. Traple, *Ustawowe konstrukcje w zakresie majątkowych praw autorskich i obrotu nimi w dobie kryzysu prawa autorskiego*, Kraków 1990, s. 74; P. Roubier, *Le droit de la propriété industrielle*, Paris 1954, t. 2, s. 260 i n.; A. Vida, *Les contrats de licence en droit international privé*, RIDA 1964, nr 2, s. 15 i n.

⁵ J. Guyenot, *Licensing et franchising*, Gazette du Palais 1976, nr 65–66, s. 4–7; M. Josselin-Gall, *Les contrats d'exploitation du droit de propriété littéraire et artistique. Étude de droit comparé et de droit international privé*, Paris 1995, s. 256 i n.; F. Dessemontet, *Le droit d'auteur*, Lausanne 1999, s. 565 i n.; M. Pedrazzini, *Le contrat d'entreprise, le contrat d'édition, le contrat de licence* (w:) *Traité de droit privé Suisse*, t. VII, Fribourg 1985, s. 96–148.

⁶ Por. J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Warszawa 2008, s. 143.

⁷ P. Roubier, *Le droit...*, s. 143 i n.; B. Gawlik, M. Pazdan, *Umowy licencyjne...*, s. 69; M. Pedrazzini, *Le contrat...*, s. 361.

⁸ B. Gawlik, M. Pazdan, *Umowy licencyjne...*, s. 71; A. Troller, *Immaterialguterrecht*, wyd. 3, Bâle 1983, s. 809.

Umowa spółki może natomiast mieć zastosowanie tylko w niewielu przypadkach – w odniesieniu do licencji wzajemnych (dotychczas niezbyt powszechnie występujących w obrocie), w których każda ze stron upoważnia drugą do korzystania z autorskich praw majątkowych do określonego utworu⁹. Taka umowa wymaga szczególnego współdziałania stron, potrzebnego dla osiągnięcia wspólnego celu.

Wydaje się zatem, że umowa licencyjna powinna być traktowana jako samodzielny typ umowy, której głównym elementem jest udzielenie upoważnienia do korzystania z autorskich praw wyłącznych.

Polska ustawa o prawie autorskim nie rozwiewa, niestety, wielu wątpliwości związanych z umowami autorskoprawnymi. Ustawodawca nie powielił wzoru innych państw i umieścił w ustawie tylko jeden rozdział dotyczący ogólnych zagadnień związanych z umowami, zatytułowany „Przejście autorskich praw majątkowych”. Przejście to może przybrać postać umowy o przeniesienie autorskich praw majątkowych albo umowy o korzystanie z tych praw, zwanej licencją. Brak natomiast części szczególowej i jakiegokolwiek umowy nazwanej, nawet tak istotnej i powszechnie zawieranej, jak umowa wydawnicza.

Oznacza to, iż konkretne umowy dotyczące eksploatacji praw autorskich pozostają umowami nienazwanymi, które należy zakwalifikować w drodze wykładni bądź do umów przenoszących prawa, bądź do umów licencyjnych.

Zgodnie z przyjętą w polskiej doktrynie typologią umów można zatem przyjąć, że umowy autorskoprawne znajdują się w grupie umów o korzystanie z cudzych praw na dobrach niematerialnych¹⁰. Istnieją dwa typy tych umów – o przeniesienie prawa i o korzystanie z utworu (licencja). Umowy faktycznie występujące w obrocie, takie jak umowa wydawnicza, umowa o wystawienie utworu czy o rozpowszechnianie utworu, należy zaliczyć do rodzajów umów, które będą podlegać określonemu typowi, w zależności od skutku o jaki stronom chodziło (przeniesienie prawa czy upoważnienie).

⁹ Przykładem umowy licencyjnej wzajemnej mogą być umowy dotyczące utworów multimedialnych.

¹⁰ M. Sośniak, *Zagadnienia typologii i systematyki umów obligacyjnych*, Katowice 1990, s. 110 i n.; Z. Żabiński, *Systematyka umownych stosunków prawnych pod względem treści*, *Studia Cywilistyczne* 1972, nr XIX, s. 97 i n.; *idem*, *Systematyka praw majątkowych – prawa rzeczowe a prawa zobowiązań*, *Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej*, Kraków 1974, nr 179, s. 221. Por. także Z. Radwański, *Teoria umów*, Warszawa 1977.

Na zakończenie tych rozważań należy wspomnieć o zaproponowanej niedawno koncepcji, zgodnie z którą podstawą uzyskania uprawnień do korzystania z utworu może być także jednostronna czynność prawna, czyli oświadczenie woli złożone przez twórcę, tzw. „jednostronna licencja”¹¹. Punktem wyjściowym tej koncepcji jest założenie, że licencja nie ma charakteru rozporządzającego i jest odwołałym, dorozumianym lub wyraźnym (np. w umowie o dzieło) jednostronnym upoważnieniem twórcy lub innej osoby uprawnionej z tytułu autorskich praw majątkowych. Uprawnienia uzyskane na podstawie takiej licencji wygasłyby z chwilą przeniesienia prawa autorskiego przez uprawnionego na osobę trzecią. Przyjęcie tej koncepcji znacznie ułatwiłoby obrót prawami autorskimi, zwłaszcza wobec wzrostu znaczenia ruchu *creative commons* (por. niżej), jednakże w świetle przepisów prawa polskiego jest ono bardzo kontrowersyjne. Wątpliwości dotyczą dopuszczalności konstruowania jednostronnych, „nienazwanych” czynności prawnych w świetle przepisów ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)¹², a także kategorię brzmienia art. 41 pr. aut., zgodnie z którym autorskie prawa majątkowe mogą przejść na inne osoby na podstawie umowy¹³. Omówienie zaproponowanej koncepcji wymaga pogłębionej analizy, znacznie przekraczającej tematykę niniejszej książki.

2. Analiza umowy licencyjnej na tle prawnoporównawczym

Eksploracja utworów chronionych odbywa się najczęściej na podstawie umowy zawieranej między zainteresowanymi stronami. Podstawowe rozwiązania przyjęte w tej mierze w większości ustawodawstw autorskich są bardzo zbliżone. Istotne różnice wynikają z przyjętej koncepcji prawa au-

¹¹ J. Barta, R. Markiewicz, *Obowiązek wymienienia pól eksploatacji w umowie licencyjnej* (w:) *Prawo własności intelektualnej wczoraj, dziś i jutro*, PIPWI UJ 2007, z. 100, s. 15–29.

¹² Por. na ten temat Z. Radwański (w:) Z. Radwański (red.), *System prawa prywatnego*, t. 2. *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2002, s. 174. Inaczej: L. Ogiełło, *Wstęp do rozważań nad problematyką jednostronnych czynności prawnych*, SIS 1991, nr 16, s. 39; S. Grzybowski, *System prawa cywilnego*, t. 1. *Część ogólna*, Warszawa 1985, s. 486; E. Łętowska (w:) *System prawa cywilnego*, t. 5. *Prawo zobowiązań – część ogólna*, Warszawa 2006, s. 14; J. Barta, R. Markiewicz, *Obowiązek wymienienia...*, s. 24.

¹³ W. Machała, *Wybrane cywilnoprawne aspekty licencji creative commons*, M. Praw. 2009, nr 8, s. 422–425.

torskiego (monistycznej lub dualistycznej), a także z charakteru autorskich praw osobistych w konkretnym systemie prawnym. Różnice te dotyczą jednak zwykle treści umowy i wynikających z niej praw i obowiązków stron, a także poszczególnych typów i rodzajów umów autorskoprawnych.

Należy także od razu zaznaczyć, że żadne ustawodawstwo nie różnicuje umów ze względu na podmioty będące stronami umowy, jednakże doktryna zauważa, że zarówno treść zawieranych umów, jak i jej wykonanie i skutki będą podlegały innej ocenie w przypadku, gdy stroną umowy jest twórca (tzw. *contrats primaires*)¹⁴, a inaczej wówczas, gdy stroną jest jedynie uprawniony z tytułu autorskich praw majątkowych¹⁵.

W pierwszym przypadku w szczególny sposób należy się liczyć z autorskimi prawami osobistymi, które nie będąc objęte zakresem umowy, jednak na nią oddziałują. Także interesy stron kształtują się nieco inaczej. W drugim przypadku, kiedy twórca nie jest stroną umowy, prawa osobiste przestają być tak ważne, a punkt ciężkości zostaje przeniesiony bardziej na eksploatację utworu. Osobną kategorię stanowią licencje udzielane przez organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi, podobne do umów adhezyjnych i różniące się od „zwykłych” umów licencyjnych.

Zasadniczo przedmiotem obrotu są autorskie, nie osobiste prawa majątkowe, jednakże widoczne są różnice między romańskim systemem prawa autorskiego i systemem *copyright*. Trzeba także wskazać monistyczne ujęcie prawa autorskiego w prawie niemieckim, które wpływa na możliwość zawarcia umowy i jej treść.

W większości ustawodawstw autorskich, w tym w polskim, obrót prawami autorskimi występuje pod postacią umów przenoszących autorskie prawa majątkowe lub też umów upoważniających do korzystania z tych praw.

Ustawodawstwa autorskie można podzielić na pięć grup:

- w pierwszej znajdują się te, które zawierają przepisy ogólne dotyczące transferu (przejęcia) praw. Zwykle pojęcie transferu obejmuje za-

¹⁴ Por. na ten temat A. Dietz, *Le droit primaire des contrats d'auteur dans les États membres de la Communauté européenne. Situation législative et suggestions de la réforme*, opracowanie dla Komisji Europejskiej, Sektor kulturalny, S.G. culturel, Munich 1981, s. 58 i n. Autor proponuje zwrot „umowy podstawowe” (*les contrats primaires*) dla umów dotyczących eksploatacji praw autorskich, zawieranych przez twórcę. Rozpoczynają one łańcuch czynności prawnych dotyczących utworu. Umowy wtórne (*les contrats secondaires*) to umowy zawierane między następcą prawnym twórcy i innymi podmiotami.

¹⁵ Uwagi te nie dotyczą umów, których stroną są organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi.

równie licencję, jak i przeniesienie praw autorskich, nie jest to jednak uregulowane i należy posilkować się ogólnymi przepisami kodeksu cywilnego dotyczącymi umów;

- w drugiej grupie znajdują się ustawodawstwa także regulujące w sposób ogólny transfer praw, uzupełnione jednak o część szczególną obejmującą autorskie umowy nazwane;
- kolejną grupę stanowią ustawodawstwa, które regulują w sposób mniej lub bardziej ogólny umowę przenoszącą prawa i umowę licencyjną;
- osobną grupę stanowią ustawodawstwa oparte na monistycznej koncepcji prawa autorskiego, zgodnie z którą jest ono nieprzenoszalne, autor może zatem jedynie udzielić upoważnienia do korzystania z utworu;
- reprezentatywne dla systemu *copyright* ustawodawstwo amerykańskie umożliwia transfer praw autorskich na podstawie szeregu różnorodnych czynności prawnych, z wyłączeniem jednak licencji niewyłącznej.

Do pierwszej grupy należy ustawa szwajcarska. Zgodnie z art. 16 szwajcarskiego prawa autorskiego¹⁶ prawa autorskie są zbywalne i przenoszalne w drodze sukcesji (*cessibles et transmissibles par succession*). Brak tu natomiast regulacji dotyczącej umów z tego zakresu.

W ustawie estońskiej¹⁷ uregulowano odrębnie umowę autorską (*author's contract*), która jest zdefiniowana jako porozumienie dotyczące korzystania z utworu, zawarte między autorem lub jego następcą prawnym a osobą, która chciałaby korzystać z utworu. Na podstawie tego porozumienia podmiot uprawniony przenosi autorskie prawa majątkowe na drugą stronę albo udziela licencji (upoważnienia) do korzystania z utworu w zakresie określonym w umowie i zgodnie z jej postanowieniami.

Do drugiej grupy należy zaliczyć przede wszystkim ustawodawstwo francuskie¹⁸ – kodeks własności intelektualnej w części ogólnej dotyczącej eksploatacji praw autorskich odnosi się tylko do przejścia praw autorskich.

¹⁶ *Loi fédérale sur le droit d'auteur et les droits voisins du 9 octobre 1992*; F. Dessemontet, *Le droit...*, s. 565 i n.

¹⁷ *Copyright Act adopted on 11 November 1992 as last amended on September 27, 2000*; http://www.wipo.int/clea/en/text_pdf.jsp?lang=EN&id=1299.

¹⁸ *Loi n° 92-597 du 1 juillet 1992 relative au code de la propriété intellectuelle, modifiée en dernier lieu par loi n° 97-283 du 27 mars 1997*; http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=FR&id=1610.

Zbywalne są jedynie autorskie prawa majątkowe. W części szczegółowej uregulowano natomiast niektóre autorskoprawne umowy nazwane, takie jak umowa wydawnicza, umowa dotycząca stworzenia utworu audiowizualnego czy utworu reklamowego (tj. wykorzystywanego dla celów reklamowych). W innych sytuacjach nieuregulowanych prawem autorskim zastosowanie znajdują przepisy kodeksu cywilnego. Stąd, chociaż regulacja jest dość ogólna, uznaje się, że dopuszczalne są obydwie konstrukcje – zarówno umowa licencyjna, jak i przenosząca prawa.

Belgijska ustawa prawnoautorska¹⁹ jest jeszcze bardziej lakoniczna jeśli chodzi o eksploatację praw autorskich. Zgodnie z jej art. 24 autor, który przenosi swoje prawo autorskie lub udziela go w celu wykorzystania w utworze audiowizualnym lub audialnym, ma prawo do stosownego wynagrodzenia. Prawa tego autor nie może się zrzec. Jest to jedyna, ogólna regulacja dotycząca eksploatacji praw autorskich. Kolejne dwie sekcje regulują kwestie związane z umowami wydawniczymi i umowami o wystawienie utworu, odwołując się zarówno do pojęcia przeniesienia praw, jak i licencji. Brak natomiast bliższej definicji obydwu konstrukcji.

Ustawa włoska²⁰ reguluje zagadnienia związane z transferem praw autorskich w rozdziale drugim ustawy. Prawa do eksploatacji utworu wraz z innymi o charakterze majątkowym mogą być nabywane, sprzedawane lub przenoszone w każdy sposób i w każdej formie dozwolonej przez prawo. W ustawie uregulowano umowę wydawniczą i umowę o wystawienie utworu, brak natomiast norm ogólnych dotyczących licencji czy przeniesienia prawa.

Interesująca jest hiszpańska ustawa prawnoautorska²¹, która reguluje przeniesienie majątkowych praw autorskich do utworu, nie odwołując się jednak do żadnej konstrukcji. Jednakże zgodnie z art. 43 taka czynność prawna powinna dokładnie określać czas, na jaki prawa są przenoszone, terytorium, przenoszone prawo lub prawa, a także cel umowy i sposób korzystania z praw. Wydaje się zatem, że pojęcie transferu praw w omawianej ustawie, podobnie jak we wcześniejszych, mieści w sobie zarówno

¹⁹ *Loi relative du droit d'auteur et aux droits voisins du 30 juin 1994, modifiée par la loi du 3 avril 1995*; http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=FR&id=403.

²⁰ *Loi no 633 du 22 avril 1941, modifiée en dernier lieu par le decret-loi no 154 du 26 mai 1997, sur la protection du droit d'auteur et des droits voisins*; http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=FR&id=2569.

²¹ *Loi no 22/1987 du 11 novembre 1987 sur la propriété intellectuelle; text codifié de la loi sur la propriété intellectuelle, qui énonce, précise et harmonise les dispositions légales en vigueur dans ce domaine*, http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=FR&id=1373.

właściwe przeniesienie, jak i licencję. Ponadto, prócz tych przepisów ogólnych, uregulowano również umowę wydawniczą.

Również w państwach skandynawskich spotykamy podobne rozwiązania. Szwedzka regulacja autorskoprawna²² obejmuje postanowienia ogólne dotyczące przeniesienia praw autorskich oraz postanowienia dotyczące konkretnych umów nazwanych, takich jak umowa wydawnicza, umowa dotycząca publicznego rozpowszechniania utworów, wykorzystania chronionych utworów w filmie oraz programów komputerowych stworzonych w ramach stosunku pracy. W ustawie posłużono się ogólnym określeniem transferu (*transfer*) praw autorskich, nie dokonując jednak różniczenia między umową przenoszącą prawa i licencją.

W podobny sposób omawiane kwestie uregulowane zostały w ustawie norweskiej²³, fińskiej²⁴ oraz duńskiej²⁵. Różnice między tymi regulacjami są niewielkie, dotyczą przede wszystkim umów nazwanych, co z punktu widzenia niniejszej pracy nie ma znaczenia, ponieważ, jak wskazano, żadna z tych ustaw nie reguluje umowy licencyjnej²⁶.

Rumuńska ustawa prawnoautorska²⁷ reguluje dosyć szczegółowo przekazanie autorskich praw majątkowych, przy czym wydaje się, iż przekazanie to jest rozumiane bardzo szeroko i obejmuje również upoważnienie do korzystania, ponieważ omawiana regulacja przewiduje możliwość tak wyłącznego, jak i niewyłącznego „przekazania”, ograniczonego do pewnych praw, terytorium lub czasu. Prócz części ogólnej ustawa rumuńska zawiera również szczegółowe uregulowanie niektórych umów, takich jak np. umowa wydawnicza.

Węgierska ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych²⁸ reguluje kwestie umów o korzystanie bardzo zwięźle. Prócz przepisów

²² Act on Copyright in Literary and Artistic works (No. 729, of December 30, 1969, as amended up to April 1st, 2000); http://www.wipo.int/clea/en/text_pdf.jsp?lang=EN&id=3656.

²³ Act No. 2 of 12 May 1961 relating to Copyright in Literary, Scientific and Artistic Works, etc., with subsequent Amendments, latest of April 1999, Act No. 19; http://www.wipo.int/clea/en/text_pdf.jsp?lang=EN&id=3284.

²⁴ Copyright Act (Law No. 404 of July 8, 1961, as last Amended by Law No. 365 of April 25, 1997); http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp&lang=EN&id=1512.

²⁵ Act No. 395 of June 14, 1995 on Copyright; http://www.wipo.int/clea/en/text_pdf.jsp&lang=EN&id=1062.

²⁶ G.W.G. Karnell, *Peculiar Features of Nordic Copyright Law* (w:) *Introduction to International Licensing*, Stockholm 1985 s. 15–23.

²⁷ Consolidated Law No. 8 of March 1996 on Copyright and Neighboring Rights, http://www.wipo.int/clea/en/text_pdf.jsp?lang=EN&id=5195.

²⁸ Copyright Act No. LXXVI of 1999 (Consolidated by Act No. XLVII of 2001 on Design and Act No. LXXVII of 2001; http://www.wipo.int/clea/en/text_pdf&jsp?lang=EN&id=5186).